

Komplexní přístup je nutným předpokladem účinnosti moderního socialistického systému plánovitého řízení.

Požadavek komplexnosti plánování a řízení je těsně spjat s vývojem společnosti, historickým společenským pokrokem, jehož jádrem je klasiky marxismu skvěle formulovaná teze o *přechodu společnosti z říše nutnosti do říše svobody*. Všechny předsocialistické společenské formace jsou charakterizovány *vysokou mírou živelnosti*. Přechod od živelnosti k plánovitosti se projevuje v kapitalismu v procesu vývoje od prosté zbožní výroby přes manufakturu k velkému strojímu průmyslu, jehož vznik je předznamenán první technickou a průmyslovou revolucí. Tento etapovitý růst je provázen vznikem *technologické vědy*, na jejímž základě vznikají první vědecké formy řízení, vycházející z technologického determinismu. Taylorismus jako první vědecký, objektivní řídicí základ řízení v období kapitalistické racionalizace zcela zákonitě *abstrahuje od celospolečenského plánovitého řízení sociálních procesů* a soustřeďuje se na *řízení dílen*, jednotlivých pracovních a výrobních cyklů, v jejichž rámci je člověk – příslušník dělnické třídy – chápán jako odlidštěné kolečko technologického mechanismu, manipulované z dílčích manažerských center plně podřízených cílovým funkcím vykořisťovatelské kapitalistické třídy. Do všech podrobností propracovaný řídicí systém dílen a podniků vede k *vysoké efektivnosti využití minulé práce vtělené v kapitál*, k cílevědomému *zvyšování nadhodnoty a maximalizaci zisku* za současného vysávání všech fyzických a intelektuálních sil dělnické třídy, což ve svých důsledcích vede k bezpříkladnému mrhání lidskou pracovní silou.

Taylorův *Scientific Management* na jedné straně předpokládá určitou plánovitost v rozdělení výrobních zdrojů (energie, materiálu a surovin, techniky, pracovních sil), která se v rámci podniků a později monopolů rovněž rozvíjí na základě využití vědeckých poznatků, na druhé straně však ignoruje zdroje všestranného růstu lidského faktoru, který je výlučným objektem exploatace. Kapitalistická plánovitost uvnitř výrobních jednotek předpokládá *celospolečenskou živelnost tržního mechanismu*, jenž v období kapitalismu volné soutěže hraje úlohu *živelného regulátoru ekonomické rovnováhy*.

Abstrakce od potřeb lidského faktoru vede k růstu nezaměstnanosti a nevyužití výrobních kapacit, což nutně ústí v periodické krize z nadvýroby, jimiž se pak za cenu obrovských ztrát v celém společenském mechanismu obnovuje hluboce narušený cyklus kapitalistické rozšířené reprodukce.

Řízení a plánování tohoto typu je krajně nekomplexní, neboť postihuje jen jednotlivé výrobní jednotky a v jejich rámci jen prostý technologický proces. V rovině výrobních sil postihuje prvky materiálně technické základny, jejímž rozvoji plně podřizuje rozvoj člověka.

Spolu se vznikem nejvyššího stadia kapitalismu – imperialismu – se podstatně mění řídicí předpoklady fungování kapitalistické ekonomiky. Vznikem monopolů se narušuje funkce konkurence uvnitř průmyslových odvětví. Mono-

polní cena a zisk se v důsledku toho již netvoří „za zády výrobců“ pod vlivem konkurence, ale výlučné monopolní postavení podnikatelských subjektů jim umožňuje manévrovat cenovou tvorbou nezávisleji na tržním mechanismu. Tím se však do značné míry narušuje i živelná regulační funkce tohoto mechanismu, což vede k přerůstání periodických krizí z nadvýroby v permanentní krizi kapitalistického systému.

Proto na přelomu století se v kapitalistickém systému objevuje problém nahrazení regulativní živelné funkce tržního mechanismu celospolečenskými zásahy do kapitalistické ekonomiky, tj. rozšíření plánování a řízení dílen na celospolečenskou úroveň.

Celé naše století je ve znamení pokusů o řešení tohoto problému – zpočátku na základě keynesiánských, později neokeynesiánských teorií růstu, které jsou základem konstrukce rozvojových programů a plánů jednotlivých kapitalistických zemí.

Již od velké kapitalistické krize třicátých let bylo jasné, že cílové ekonomické funkce maximalizace zisku a minimalizace mzdy vedou k hlubokým sociálním otrěsům. Proto se také na půdě *Taylorovy společnosti* objevují ostré kritiky těchto funkcí a doporučení „zrušit monopol hospodářského vedení“ a podřítit podnikatele sociálním cílům, prosazovaným státní mocí na základě celospolečenského plánu.(1) Spolu s oživováním starších idejí technokratů o celospolečenském „plánu hojnosti“ (Plan of Plenty) dochází ke vzniku řady reformistických ideologií spjatých s behaviorismem, laboretismem atd.

Všechna „doporučení“ vycházející z těchto teorií a často inspirovaná obrovskými úspěchy prvních sovětských národohospodářských plánů však mají v kapitalismu charakter utopií, neboť sám charakter výrobních vztahů v podmínkách soukromého vlastnictví výrobních prostředků nedovoluje „zrušení“ maximalizace zisku, hybné síly kapitalistické ekonomiky, ani přerůstání podnikových a monopolních plánů do celospolečenských měřítek, neboť zájmy monopolů i jednotlivých podnikatelských subjektů jsou hluboce rozporné jednak v rámci podnikatelské sféry, jednak ve vztahu k vykořisťované dělnické třídě, která je jediným tvůrcem hodnot a již je upírána možnost optimálního uspokojování potřeb. V těchto podmínkách se buržoazie zpočátku pokouší zmírňovat narůstající sociální rozpory tím, že vnáší do politiky a řízení cílovou sociální funkci (Social Welfare).(2) Toto úsilí má však charitativní charakter různých podpor v nezaměstnanosti, bezplatného stravování, nezbytných lékařských služeb a podobně.

Od šedesátých let našeho století vedou projevy všeobecné krize k výraznému posílení dlouhodobé plánovitosti v sociálních opatřeních (Social Planning) cestou velkých projektů a programů „sociálního ozdravení společnosti“. Mezi tyto programy patří i Kennedyho program „nových hranic“ a Johnsonova koncepce „velké společnosti“, opírající se o teorii „stadií růstu“ Walta Rostowa a „společnosti hojnosti“ J. K. Galbraitha. Od této doby se datuje i obrovský rozmach sociální analýzy a prací o sociálních indikátorech. Proto také řada buržoazních

(1) „Ježto hromadění kapitálu a touha po zisku přestaly být cílem prospěšným..., nemá dnes průmyslová společnost uspokojivý cíl... Sotva můžeme stanovit lepší cíl, než je sociální blahobyt, přičemž peněžní zisky jsou až v druhé řadě... Špatné řízení průmyslovému společenství chybí, jako špatné řízení továrny bez určitého účelu, ono opatření, jímž by řízení zrevolucionizovalo řízení podniků... chybí plánování.“ [Person 1933]

(2) „Social Welfare“ mělo své kořeny v anglickém sociálně reformním myšlení na přelomu století [viz Roventree 1901; 1918].

teoretiků považuje vznik sociálních ukazatelů za „záležitost šedesátých až sedmdesátých let našeho století“ [Cazes 1974].

P. Moynikan dokonce napsal, že „Idea sociálních ukazatelů je produktem amerického intelektuálního světa“ [Moynikan 1972].

Sociální ukazatele však byly používány v analýzách společenské reality již v sedmnáctém století a staly se základem rozvoje sociální statistiky.

K největšímu rozmachu sociální analýzy dochází v období nastupující vědeckotechnické revoluce, která nastoluje nové podmínky rozšířené reprodukce, z níž se dostává do popředí veškerého společenského růstu subjektivní, lidský faktor.

Původní úzce technicistní a ekonomické formy plánování a řízení jsou v období imperialistického stadia rozvoje kapitalismu doplňovány určitými sociálními aspekty, v řadách teoretiků řízení se objevuje snaha po komplexním, systémovém postižení objektivní reality jako nezbytné podmínky efektivnosti společenského rozvoje.

Avšak snaha o komplexnost se mívá účinkem a verbálně vyhlášené komplexní přístupy, založené na teorii struktur a systémů, ústí v nekomplexní modelová torza, která nemohou posloužit žádné plánovací praxi. Tak například známý zakladatel školy průmyslové dynamiky J. W. Forrester, jehož teorie představuje „vrchol“ současného buržoazního poznání, vymezuje „světový systém“ jako „člověka, jeho sociální systémy, jeho techniku a přírodní prostředí“. Ve vlastním modelu však již pracuje jen s faktory populace, investice, geografický prostor, životní zdroje, znečištění prostředí, produkce potravin [Forrester 1971].

K dalšímu zjednodušení Forresterova modelu dochází při simulaci vývoje „světa“ v rámci známého *Římského klubu*. Ze sociálních ukazatelů modelu zde zbyly jen kusé demografické charakteristiky: porodnost, úmrtnost, věková struktura a očekávaná délka života [Meadows D. H., Meadows D. L., Randers, Bohrens 1956].

V období kapitalistického vývoje dochází ke zrodu vědeckého řízení a plánování a jeho postupnému zdokonalování směrem od postižení faktorů technických a ekonomických k sociálním, avšak vlastní kapitalistický systém řízení se vyznačuje nekomplexností a společenský rozvoj značnou živelností, vedoucí k neustále se prohlubující společenské krizi.

Se vznikem socialismu, za něhož je soukromé vlastnictví výrobních prostředků nahrazeno společenským, se vytvářejí reálné, objektivní společenské předpoklady pro komplexní celospolečenské řízení sociálních procesů. Základem systému řízení tohoto druhu je Leninův program výstavby socialismu v prvním sovětském socialistickém státě. Vladimír Iljič jej začal vytvářet hned po převzetí moci dělnickou třídou. Tento program zahrnuje: 1. vytvoření *institucionální základny* politického systému v čele s Věševazovou komunistickou stranou, která využívá v komplexním systému řízení socialistického státu a masových organizací pracujících v čele s revolučními odbory; 2. vybudování *materiálně technické základny socialismu* ve formě moderního, elektrifikovaného velkého strojího průmyslu (plán elektrifikace Ruska GOELRO); 3. uskutečnění *kulturní revoluce* na základě všeobecného vzestupu vzdělání a kvalifikace lidu; 4. vytvoření socialistického trhu a socialistické ekonomiky (NEP – nová ekonomická politika); 5. vytvoření moderní *organizační a řídicí struktury* na základě nejmodernějších vědeckých poznatků (NOT – naučnaja organizacija truda); 6. vybudování komplexního *systému celospolečenského plánování*.

Lenin vybuďoval též dlouhodobou strategii a taktiku budování komunismu

— od válečného komunismu přes NEP, socialistickou industrializaci a kolektivizaci zemědělství až k budování rozvinutého socialismu.

Nikde na světě až do té doby nebyl vytvořen a realizován tak komplexní program revoluční přestavby společnosti, založený na využití výsledků marxistické společenské vědy. Jeho jádrem se stala *sociální politika komunistické strany*, východiskem a hlavním prostředkem realizace pak dlouhodobý *národohospodářský plán*, jehož funkce zajišťuje *komplexní rozvoj socialistického politického systému*.

Mezi *rozvojem socialistického politického systému a systémem řízení je zpětná vazba*. Proto také podléhají shodným základním principům: Je to vedoucí role komunistické strany, princip demokratického centralismu, socialistické zákonnosti a metoda přímé a zastupitelské demokracie. Základem rozvoje demokratického centralismu je *organická jednota neustále se prohlubujícího přímého řízení z centra s rozšiřující se účastí pracujících na všech formách řízení a správy*.

Zdokonalování politického systému je objektivním základem rozvoje socialistické demokracie, což je nezbytným předpokladem rozvoje a optimalizace funkcí socialistického systému řízení sociálních procesů.

Z hlediska institucí politického systému jde především o neustálé upevňování a prohlubování vedoucí úlohy komunistické strany a socialistického státu.

V současném období budování rozvinutého socialismu jde o *výstavbu všelidového socialistického státu*, který po úplné likvidaci buržoazie představuje vyšší formu rozvoje socialistické státnosti. „Strana a její ústřední výbor ... vycházejí a vycházejí z toho, že v naší zemi byla vybudována vyspělá socialistická společnost, postupně přerůstající ve společnost komunistickou, z toho, že náš stát je státem všelidovým, vyjadřujícím zájmy a vůli všeho lidu.“ [XXV. sjezd 1976 : 74]. Klasikové marxismu-leninismu předpověděli nutnost odumírání státu po likvidaci tříd, neboť stát je nástrojem zcela určité třídní moci. Existuje názor, že odumírání státu se bude dít formou předávání dalších a dalších funkcí státních orgánů společenským organizacím. Šikovci u nás dokonce chtěli oddělit ekonomické funkce státu a delegovat je tzv. „dělnickým radám“ na závodech. Avšak zastupitelské orgány socialistického státu, v nichž se pracující přímo podílejí na státně politickém řízení, jsou samy nejširšími společenskými organizacemi. Proto dochází k zapojování revolučních odborů a ostatních společenských organizací do stále těsnější řídicí spolupráce se státními orgány.

Rozvoj politického systému tak představuje dialekticky oboustranný proces zespolečňování řídicích metod státu na principech třídní a sociální integrace a internacionalizace na straně jedné, na straně druhé pak zapojování společenských organizací v čele s revolučními odbory do organizátorské činnosti státního aparátu, jejich ztotožnění a sjednocování s principy a metodami všelidového politického systému. Jde o proces postupného zespolečňování, integrace a optimalizace systému řízení sociálních procesů, který ve svých nejvyšších formách vyústí v komunistickou samosprávu, založenou na všestranné účasti všech na řízení a správě. Základní tendenci rozvoje socialistické státnosti jako předpokladu rozvoje řídicího systému je zvyšování a prohlubování úlohy zastupitelských orgánů státní moci. *U místních orgánů státní moci — národních výborů v období budování rozvinuté socialistické společnosti nesmírně vzrůstá rozšiřování a prohlubování koordinačních funkcí při plánování a řízení územních celků, v nichž se komplexně promítají veškeré technické, ekonomické a sociální aktivity obyvatelstva.*

Socialistický systém plánovitého řízení sociálních procesů je samou svou

podstatou *komplexním systémem*, založeným na rozvoji socialistického politického systému, vědeckotechnickém a ekonomickém rozvoji, včetně rozvoje politického a kulturního v nejširším slova smyslu.

Všechny základní principy, formy a tendence rozvoje politického systému se výrazně promítají do *sociálního plánování*, které je jednak rozvíjeno všemi formami stranicko-politického a státně politického řízení uskutečňovaného komunistickou stranou a socialistickým státem, jednak je těsně spjato s velkou iniciativou pracujících, sdružených ve společenských organizacích, z nichž nejmohutnější a nejmasovější je Revoluční odborové hnutí. Proto také přirozeným garantem rozvoje sociálního plánování je spolu se státními orgány Revoluční odborové hnutí.

Rychlý rozvoj sociálního plánování a programování v podnicích a územních celcích inspiroval i nesprávný názor, že se jedná o zcela nový, dříve neexistující plánovací systém.

Národohospodářské plánování však vždy obsahovalo určité sociální prvky zajišťované systémem sociálních ukazatelů. Již prvá tzv. *kontrolní čísla*, sestavená Gosplanem v r. 1925, obsahovala kromě ukazatelů ekonomických také ukazatele životní úrovně, produktivity práce a mezd i ukazatele různých sociálních procesů. Na základě *Direktivy pro sestavení prvního pětiletého plánu*, schválené XV. sjezdem KSSS na konci r. 1927, se staly ukazatel bilance využití práce, příjmů a výdajů obyvatelstva, růstu mezd, délky pracovního dne, sociálního zabezpečení, rozvoje školství, zdravotnictví, bytové výstavby atd. trvalou součástí národohospodářského plánování.

Národohospodářský plán se však v každé etapě budování socialismu soustřeďuje na určitý hlavní článek, jehož rozvoj zajišťuje i celkový společenský pokrok. Hlavní strategický článek určuje i celý systém priorit. Tak v prvním období obnovy těsně po revoluci je nutno odstranit důsledky buržoazní diskriminace dělnické třídy, nasýtit a obléci celou masu pracujících. Hlavní prioritou je růst hmotné spotřeby.

V další etapě socialistické industrializace je nutno vybudovat materiálně-technickou základnu socialismu. Těžiště růstu je proto v oblasti těžkého průmyslu a jeho jádra — strojírenství, které zajišťuje rychlý růst produktivity práce ve všech odvětvích národního hospodářství.

Vybudováním materiálně technické základny a rychlým ekonomickým růstem vytváří socialismus nové podmínky rozšířené reprodukce, charakterizované přechodem od extenzivního k intenzivnímu ekonomickému růstu, využitím výsledků vědeckotechnické revoluce k přechodu společnosti na vyšší stupeň produktivity práce a efektivnosti, který bude charakteristický pro komunistickou společnost.

Nové podmínky socialistické rozšířené reprodukce vyžadují i nové pojetí komplexnosti plánu, založeného na společenskoinovačním principu.

Plán musí být komplexní především z hlediska optimalizace „trojjediného“ inovačního cyklu:

1. věda — technika — výroba — užití,
2. věda — rozvoj vzdělání, kvalifikace a všestranný rozvoj člověka — rozvoj tvůrčí iniciativy pracujících,
3. věda — rozvoj organizace a řízení — rozvoj společenské efektivnosti.

U cyklu 1. je důležité nejen jeho urychlení, ale zejména jeho hodnocení z hlediska fáze užití. Dosavadní systém plánování a řízení se tradičně soustřeďuje na efektivnost výroby, přičemž ve sféře užití a spotřeby se ztrácí obrov

ské množství práce v nerealizované produkci; sortimentu, kvalitě a užité hodnotě výrobků není věnována dostatečná pozornost. Proto i ukazatele užité hodnoty jako základ zjišťování společenské efektivnosti hrají stále významnější úlohu.

Urychlení cyklu 3. vyžaduje založení nové části plánu, tzv. „metaplánu“ – dlouhodobého programu komplexního rozvoje samotného řídicího systému. Dosavadní neplánovitý rozvoj řídicího systému způsobuje jeho malou absorpční inovační schopnost.

V cílových funkcích cyklu 2. je obsaženo jádro nutných změn pro *optimalizaci všech podmínek všestranného rozvoje pracujících, jejichž iniciativa je základem rozvoje efektivnosti socialistického společenského systému.*

Před společností tak vystupuje nutnost prioritního rozvoje sociálního plánování, postihujícího komplexně všechny podstatné zdroje všestranného rozvoje člověka.

Sociální plánování se rozvíjí na všech stupních řízení ve formě programů nebo plánů sociálního rozvoje.

Na celospolečenské úrovni vznikají v rámci národohospodářského plánování zvláštní *Programy sociálního rozvoje a zvýšení životní úrovně lidu.* První projekt takového dlouhodobého sociálního programu byl předložen ÚV KSSS k XXV. sjezdu jako VIII. část materiálu *Osnovnyje napravlenija razvitiija narodnogo chozjajstva na 1976–80 god* [Osnovnyje 1975]. Dotýkal se takových sociálních jevů, jako je zlepšení sociálních podmínek práce, zvýšení příjmů, řešení bytového problému, rozvoj služeb, růst vzdělanosti a kvalifikace, vyrovnávání sociálně ekonomických rozdílů mezi fyzickou a duševní prací, městem a vesnicí, rozvoj kultury a socialistické demokracie atd.

Od šedesátých let našeho století se v socialistických zemích rychle rozšířily sociální programy a plány v podnicích a organizacích. Tyto plány začaly zcela zákonitě přerůstat do větších územních celků, neboť rozvoj osobnosti a socialistického životního způsobu se uskutečňuje nejen v pracovní době, ale i ve volném čase, nejen v podniku, ale i v územním celku (město, okres, kraj), v němž pracující žijí. Teprve široký rozvoj sociálního plánování v územních celcích umožňuje uplatnit komplexní přístup v rozvoji všech podstatných zdrojů všestranného rozvoje pracujících.

V územních celcích je nezbytné pojímat „sociální“ či „společenský“ plán v širokém slova smyslu jako *plán sociálně ekonomického rozvoje územního celku*, v němž aktivity vědecké, technické, ekonomické, kulturní a sociálně politické v širokém smyslu slova nejsou od sebe oddělitelné.

Přerůstání sociálního plánování v komplexní sociálně ekonomické plánování územních celků nastoluje řadu teoretických a metodologických i praktických problémů, které bude třeba intenzivně řešit.

Jsou to zvláště tyto problémy:

1. Dosavadní systém národohospodářského plánování je zaměřen především na vertikální řízení, převládá v něm resortně oborový přístup. Výrazněji jsou sociální aspekty obsaženy v územních plánech, národohospodářský plán však není vždy s plánovací a řídicí horizontálou dostatečně provázán. Sociální plánování menších územních celků (okresů) naráží na jakési „vakuum“ v plánovací praxi, která „končí“ na úrovni kraje. Okresy, v nichž se fakticky komplexně realizují všechny ekonomické i sociální aktivity, nemají dostatečný ekonomický a sociální výhled spjatý s národohospodářským plánem. Proto bude nutno, aby v metodice národohospodářského plánování bylo pamatováno na větší dlouhodobost a komplexnost vertikálních a horizontálních vazeb plánu.

Sociální plán územního celku se stává mocným prostředkem, který sehraje značnou roli v integraci a optimalizaci materiálních a lidských, ekonomických a sociálních faktorů společenského růstu.

2. V rámci rozvoje politického systému vznikla progresivní institucionální základna sociálního plánování, která však z hlediska nových potřeb plánování vyžaduje podstatné zkvalitnění po stránce technické a kádrové. Týká se to především národních výborů, které by měly přebírat gesci při tvorbě a kontrole sociálně ekonomického plánu města či oblasti. Jejich plánovací útvary si proto nutně musí osvojovat modelové metody sociálně ekonomické komplexní analýzy (s použitím počítačové techniky), metody efektivního sdružování lidských a finančních zdrojů, musí znát formy kooperace velkých podniků řízených resortními ministerstvy a orgány lidosprávy i masových organizací jednotné fronty pracujících. V té souvislosti nesmírně vzrůstá úloha stranicko-politického vedení, které je nezastupitelným činitelem integrovaného řízení ve všech složkách politického systému.

3. Úroveň plánování je závislá na úrovni informační základny a systému ukazatelů, plánových normativů a norem. Systém plánových ukazatelů vychází z tradičně propracovaného subsystému ukazatelů ekonomických, které však ztrácejí svou absolutní vypovídací schopnost v té míře, v níž se subjektivně lidský faktor dostává do popředí. Sociální stránka systému plánových ukazatelů je ve srovnání se stránkou ekonomickou velmi slabě rozpracovaná a před mezinárodní vědeckou frontou stojí naléhavý úkol vytvořit jednotný systém ukazatelů, normativů a norem sociálního plánování a prognózování.(3) Samo vytvoření takového systému ukazatelů je velkým teoreticko-metodologickým a praktickým problémem, na němž se ve všech socialistických zemích intenzivně pracuje.

4. Rozvoj sociálně ekonomického plánování územních celků není myslitelný bez komplexního využití počítačové techniky, využití automatizovaného systému řízení při analýze, zpracování dat i kontrole plnění plánu na základě rozvinutého systému modelování sociálně ekonomických procesů. To vše je spjato s potřebou progresivních kvalitativních změn v kvalifikační struktuře vedoucích kádrů.

Vzhledem k uvedeným nárokům nebude přerůstání sociálního plánování z podnikové mikrosféry do mezosféry územních celků i výrobně hospodářských jednotek a koncernů jednoduchým procesem. Efektivní průběh tohoto zákonitého a nutného procesu bude nutno zajišťovat ve všech fázích inovačního procesu intenzivním koordinovaným mezinárodním vědeckým výzkumem zaměřeným na tvorbu jednotného systému sociálních ukazatelů, normativů a norem, na rozvoj teorie a metodologie sociální analýzy a syntézy, na vzorové metodiky, a to v oblasti jejich experimentálního ověřování i v běžné praxi, která neustále usměrňuje rozvoj vědeckého výzkumu a ověřuje míru efektivnosti jeho závěrů.(4)

(3) Tento úkol byl vytyčen na 4. mezinárodním sympoziu skupiny „Sociální plánování a prognózování“ problémové komise mnohostranné spolupráce akademií věd socialistických zemí „Vývoj sociální struktury socialistické společnosti, sociální plánování a prognózování“. Toto sympozium, konané v BLR (Varna) ve dnech 12.–15. října 1978 bylo věnováno problematice budování informační základny a systému ukazatelů sociálního plánování a prognózování (viz Sociologický časopis č. 1/1979).

(4) Otázkám sociálního plánování a prognózování v oblasti územních celků bude věnováno 5. mezinárodní sympozium výše zmíněné odborné skupiny komise mnohostranné spolupráce akademií věd, které se bude konat v říjnu r. 1979 ve Weimaru (NDR).

Rozvojem sociálního plánování se dostává celý systém plánovitého řízení sociálních procesů v období budování vyspělé socialistické společnosti na nový stupeň komplexnosti, přispívající k podstatnému růstu efektivnosti práce, výroby i samotného řízení.

Literatura

- Cazes, B.: *The Development of Social Indicators*. In: *Social Indicators and Social Policy*. London, Heinemann Educational Books 1974.
- Forrester, J. W.: *World Dynamics*. New York, Wright Allen Press 1971.
- Kutta, F.: *Budování materiálně technické základny komunismu*. Praha, SNPL 1962.
- Meadows, D. H. — Meadows, D. L. — Randers, J. — Behrens, W. W.: *The Limits to Growth*. New York, Universe Books 1956.
- Moynikan, D. P.: *Urban Conditions General*. The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, May 1972.
- Osnovnyje napravlenija razvitija narodnogo chozjajstva na 1976—80 god. „Pravda“, 14. děkabrja 1975 g.
- Person, H. S.: *Stanovisko vědeckého řízení k problému státního plánování*. Sborník Masarykovy Akademie práce, Praha 1933, sešit 3, úvod.
- Roventree, S.: *The Human Needs of Labor*. London 1918.
- Roventree, S.: *Poverty: a Study of Town Life*. London 1901.
- XXV. sjezd KSSS. *Dokumenty a materiály*. Praha, Svoboda 1976.
- Toshchenko, Z. T.: *The Development of Economic and Social Planning in the Soviet Union*. In: *Planning and Forecasting Social Processes* (Ed. F. Kutta and editorial board). Prague ACADEMIA 1978.

Резюме

Ф. Кутта. «Комплексный подход к планированию и управлению социальными процессами»

Комплексный подход, являющийся предпосылкой эффективности системы планового управления, связан с историческим общественным прогрессом, направленным на «переход общества из царства необходимости в царство свободы». Все досоциалистические формации связаны с высоким уровнем стихийности, а капитализм с постепенным проникновением элементов планирования в управление производством. Капиталистическое планирование внутри производственных единиц связано со стихийностью рыночного механизма в обществе. С возникновением империализма, монопольной цены и прибыли в определенной мере нарушается стихийная регулирующая функция этого механизма, а тем самым возникает необходимость определенного планомерного вмешательства государства в капиталистическую экономику. Таким образом на первый план выдвигается роль субъективного фактора, проявляется стремление к системному, комплексному отражению объективной действительности в социальном плане, реализация которого, однако, сводится на-нет ограниченными целевыми функциями прибыли и антагонистическими противоречиями империализма.

Социализм создает объективные общественные предпосылки комплексного планового управления социальными процессами, которые исходят из ленинской генеральной программы построения социализма. Эта программа впервые в истории комплексно включает:

- 1) создание институциональной базы политической системы во главе с Всесоюзной коммунистической партией, которая руководит и определяет функции социалистического государства и массовых организаций трудящихся,
- 2) построение материально-технической базы социализма,
- 3) осуществление культурной революции,

- 4) создание социалистического планового рынка и экономики,
- 5) создание новой организационной и управляющей структуры,
- 6) построение комплексной системы народнохозяйственного планирования.

Обратная связь между развитием социалистической политической системы и системой управления обеспечивается путем претворения в жизнь основных социалистических принципов на основе демократического централизма.

План является комплексным с точки зрения отражения всех сторон существования общества, всех фаз цикла обновления общества, взаимосвязей между горизонтальным и вертикальным разрезом плана. По мере развития социализма непрерывно углубляются в особенности его социальные функции, отражающиеся на социальном планировании и программировании на всех ступенях иерархии управления. Принцип комплексности в особенности отражается на оптимализации плановых связей и оптимальной реализации всех научно-технических, экономических и надстроечных видов деятельности в рамках территориальных комплексов, которые затрагиваются конкретными социальными планами и программами, разрабатываемыми на уровне руководящих органов управления и предприятий. Предпосылкой этой оптимализации является непрерывное углубление всех функций политической системы и совершенствование технической базы и персонального обеспечения управления на основе развития ее научной теории и методологии.

Summary

F. Kutta: The Comprehensive Approach to the Planning and Management of Social Processes

The comprehensive approach that is a precondition for effectively planned management, is bound up with the historical "transition of society from the realm of necessity to the realm of freedom". All pre-socialist societies are marked by a high degree of randomness, though capitalism gradually introduces elements of planning into the management of production. Capitalist planning within the production unit is linked to the random working of the market at the level of society as a whole. With the emergence of imperialism, monopolistic price and profit does, to a certain extent, interfere with the random regulatory function of the market mechanism and this entails the need for a degree of planned state intervention in the capitalist economy. As soon as the question of the subjective factor assumes prominence, we see efforts to adopt a systematic and comprehensive approach to objective reality by means of social planning whose effects are, nevertheless, obviated by narrow profit motives and the antagonisms within imperialism.

Socialism creates the objective social conditions for comprehensive planned management of social processes on the basis of Lenin's general programme for the construction of socialism. In an unprecedented way, this programme entails a comprehensive approach to:

1. laying the foundations of a political system under the leadership of the Communist Party which determines the functions of the socialist state and the workers' mass organizations;
2. laying the material and technical bases of socialism;
3. carrying out the cultural revolution;
4. instituting socialist planning of the market and the economy;
5. creating new organizational and management structures;
6. constructing a comprehensive system of national economic planning.

The development of the socialist political system is closely and mutually inter-linked with the system of management by means of the implementation of basic socialist principles on the basis of democratic centralism.

The plan is comprehensive in that it covers all aspects of a society's life, all phases of the social innovation cycle and the inter-relation of the horizontal and vertical cross-sections of the national plan. As socialism evolves, its functions, particularly the social ones, are constantly extended, reaching into social planning and programming at all levels of the social management hierarchy. The principle of comprehensiveness is particularly evident in the optimalization of planning relationships and the optimal accomplishment of all scientific, technical, economic and super-structural activities in the framework of a territorial whole, social planning and programming penetrating it from the top management as well as from the enterprise level. The condition for such optimization is the constant enhancement of all functions of the political system and improvement of the technical and personnel basis of management, by means of developing its scientific theory methodology.